

Categorizing Mental Disabilities in *Halachah* Rabbi Michael Taubes

1. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף כב עמוד ב
מתני'. הכל כשרין לכתוב את הגט, אפי' חרש, שוטה וקטן...

2. רש"י מסכת גיטין דף כב עמוד ב
ואפי' חרש שוטה וקטן - בגמ' מפרש לה.

3. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף כב עמוד ב - כג עמוד א
והא לאו בני דיעה נינהו! אמר רב הונא:
והוא שהיה גדול עומד על גביו.

4. רש"י מסכת גיטין דף כב עמוד ב
והא לאו בני דיעה נינהו - ולא ידעו לכתוב לשמה.

5. רש"י מסכת גיטין דף כג עמוד א
והוא שהיה גדול עומד על גביו - ואומר לו כתוב לצורך פלוני דקסבר ר"ה = רב הונא = מתני' ר"א היא דבעי כתיבה לשמה...

6. רמב"ם הלכות גירושין פרק ג
הלכה טו
הכל כשרין לכתוב את הגט חוץ מחמשה, גוי ועבד וחרש ושוטה וקטן...

הלכה טז
ולמה אין כותבין אלו החמשה, מפני שצריך לכתוב לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת, והגוי על דעת עצמו הוא כותב, וחרש שוטה וקטן אינן בני דעת, והעבד אינו בתורת גיטין וקידושין לפיכך הוא פסול כגוי לכל דבריו, ואם כתב הגט אחד מחמשה אלו אינו גט אע"פ שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים.
הלכה יח
מותר להניח חרש שוטה וקטן לכתוב טופס הגט לכתחלה והוא שיהיה גדול עומד על גבן...

7. שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קכג
סעיף א
הכל כשרים לכתוב הגט, חוץ מחמשה: עובד כוכבים ועבד וחרש ושוטה וקטן...
סעיף ג
כתב הגט אחד מאלו החמשה, אינו גט אע"פ שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים...
סעיף ד
מותר להניח חרש שוטה וקטן לכתוב טופס הגט לכתחילה, והוא שיהיה גדול הפקח עומד על גבן...

8. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ב עמוד א
/משנה/. הכל חייבין בראייה, חוץ מחרש, שוטה, וקטן...

9. רש"י מסכת חגיגה דף ב עמוד א
משנה. הכל חייבין בראייה - במצות ראיית כל זכורך (שמות כג), שצריכים להתראות בעזרה ברגל.
חוץ מחרש שוטה וקטן - דלאו בני דעה נינהו, ופטורין ממצות.

10. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ב עמוד ב
הכל חייבין בראייה ובשמחה, חוץ מחרש המדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר, שפטור מן הראייה. ואף על פי שפטור מן הראייה - חייב בשמחה.
ואת שאינו לא שומע ולא מדבר, ושוטה וקטן - פטור אף מן השמחה, הואיל ופטורים מכל מצות האמורות בתורה.

11. רמב"ם הלכות חגיגה פרק ב
הלכה ד
כל החייב בראייה חייב בחגיגה וכל הפטור מן הראייה פטור מן החגיגה, וכולן חייבין בשמחה, חוץ מחרש שוטה וקטן וערל וטמא, חרש שוטה וקטן מפני שאינן בני חיוב הרי הן פטורין מכל מצות האמורות בתורה, וערל וטמא מפני שאינן אוכלים בקדשים ואינן ראויין לביאה כמו שביארנו בהלכות ביאת המקדש ובהלכות מעשה הקרבנות.

12. משנה מסכת תרומות פרק א

משנה ב

...חרש שדברו בו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא מדבר:

13. ר' עובדיה מברטנורא מסכת תרומות פרק א

משנה ב

חרש שדברו בו חכמים בכל מקום וכו' - לאו כללא הוא, דבריש חגיגה תני חרש, ומדבר ואינו שומע בכלל, ובפרק מצות חליצה לענין חליצה:

14. תפארת ישראל - יכין מסכת תרומות פרק א

משנה ב

(ט) בכל מקום. ברוב המקומות...

15. פרי מגדים אורח חיים פתיחה כוללת חלק ב

ה. כללא דמלתא סתם חרש המוזכר אצל שוטה, שאין שומע ואין מדבר וכשוטה וודאי יחשב...

16. רמב"ם הלכות אישות פרק ב

הלכה כו

חרש וחרשת האמורים בכל מקום הן האילמים שאין שומעין ואין מדברים, אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הוא ככל אדם, ואיש ואשה שהן שלמים בדעתן ואינן לא חרשים ולא שוטים נקראין פקח ופקחת.

17. רש"י מסכת נדה דף יג עמוד ב

בכל מקום - להוציא מכלל בן דעת.

18. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קיג עמוד א

דתינא, ר' יצחק אומר משום רבי אלעזר: תרומת חרש לא תצא לחולין... בעא רב אשי: מ"ט דר' אלעזר? מיפשט פשיטא לי' דחרש דעתא קלישתא הוא.

19. רש"י מסכת יבמות דף קיג עמוד א

קלישתא - דקה כלומר דעתו מועטת שאין מחודד להבין כשאר בני אדם ומיהו מספקא ליה אי דעתא צילותא היא אותה קצת הדעת שיש לו אם צלולה היא ובמה שהוא נותן דעתו ועושה דבר ודאי כוונתו כוונה...

20. רמב"ם הלכות עדות פרק ט

הלכה יא

החרש כשוטה שאין דעתו נכונה ואינו בן מצות, ואחד חרש מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר, אע"פ שראיתו ראייה מעולה ודעתו נכונה צריך להעיד בבית דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו, ויהיה ראוי לשמוע הדיינים והאיום שמאיימין עליו, וכן אם נשתק אע"פ שנבדק בדרך שבדקין לענין גיטין ונמצאת עדותו מכוונת והעיד בפנינו בכתב ידו אינו עדות כלל, חוץ מעדות אשה לפי שבעיגונה הקילו.

21. פרי מגדים אורח חיים פתיחה כוללת חלק ב

א. המין א. הוא סוג חרש יש בו ג' דרכים אינו שומע ואינו מדבר הוא שוטה לכל דבריו, ובריש חגיגה [ב] ע"ב דחרש שוטה וקטן פטורין מכל מצות התורה, ואף מדרבנן פטורין, ועיין רש"י במשנה שם ד"ה חוץ, ובר"מ הלכות חגיגה פרק ב' הלכה ד' חרש שוטה וקטן פטורין מכל מצות האמורות בתורה...

22. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן ב

... והנלע"ד בזה דודאי כל מי שאין שכלו צלול שיהי' לו לכל הפחות דעתא צילותא אעפ"י שאינו עושה שום מעשה שטות רק הוא בשב ואל תעשה אבל מ"מ אינו מבין הדברים הסותרים הרי הוא פסול מן התורה לכל מילי והרי זה בכלל חרש שמנו חז"ל בכל מקום שפסלו מטעם הנ"ל ומכ"ש הפתאים הגרועים מן החרש ואמנם אין פסולים אלא משום שחסרי' דיעה ולא שנתוסף להם שום שגעון וטרופך הדעת כלל ומשו"ה כשמרגישים בהם שום דעתא צילותא מועיל וכל מעשיהם כמעשה הפקחים ומשו"ה הוי ס"ל לר"א ביבמות קי"ב דמביאים אשם תלוי על קידושי חרש משום דמספקא לי' בדעתא צילותא ורבנן נמי דפליגי היינו משום דס"ל דאין ספק כלל דשום חרש אין לו דעתא צילותא אבל אה"נ כל פתי שנשאר לו עדיין דעתא צילותא הרי הוא כפקח ואפי' חרש שיכול לדבר מתוך הכתב ס"ל לרב כהנא בגיטין ע"א ע"א דהוי כפקח גמור משום דס"ל דלזה הוי דעתא צילותא והיינו נמי שחט בו שנים או רוב שנים ומגויד וצלוּב דמרמז וכותבי' ונותני' גט לאשתו אע"ג שאין לך חלוש בדעה יותר ממנו מ"מ כיון דלא עושה שום מעשה טירוף אמרי' כחושתא בעלמא היא ועדיין נשאר לו רושם דעה קלה ועיין שם עי"ן /ע"ב ובתוס' ד"ה התם דעתא צילותא הוא והיינו נמי דין נשתתק שבדקי' אותו ע"ש והן הנה דבר רי"ו בשם רמ"ה שמביא ב"י בא"ע סי' מ"ד ובחלקת מחוקק וב"ש שם סעי' ב' דאם דעתו צלולה אפי' קלה וחלושה מ"מ קידושו קידושי'...

23. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת חגיגה פרק א

הלכה א

שוטה: אמר רבי לעזר [שם ד לה] אתה הראת לדעת:

24. דברים פרישת ואתחנן פרק ד

(לה) אַתָּה הִרְאַתָּ לְדַעַת פִּי יִקְנֹק הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מְלַבְדוּ:

25. קרבן העדה מסכת חגיגה פרק א

הלכה א

אתה הראית לדעת. אין ראייה אלא לבר דעת:

26. פני משה מסכת חגיגה פרק א

הלכה א

אתה הראת לדעת. כתיב למד במצות ראייה אינו אלא בבר דעת:

27. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנג עמוד א

משנה. מי שהחשיך בדרך - נותן כיסו לנכרי, ואם אין עמו נכרי - מניחו על החמור...

28. רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד א

מי שהחשיך, נותן כיסו לנכרי - מבעוד יום.

ואם אין עמו - הא יש עמו - לנכרי עדיף, כדמפרש בגמרא.

29. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנג עמוד א

חמור וחרש שוטה וקטן - אחמור מנח ליה, לחרש שוטה וקטן לא יהיב ליה. מאי טעמא - הני אדם, האי - לאו אדם. חרש ושוטה - לשוטה, שוטה וקטן - לשוטה.

30. רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד א

לשוטה - יהיב, דלית ליה דעת כלל, אבל חרש - דעתא קלישתא אית ליה, כדאמרינן ביבמות (קיג, א).

31. תוספתא מסכת תרומות פרק א

הלכה ג

איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלך בבית הקברות ומקרע את כסותו והמאבד מה שנותנין לו. פעמים שוטה פעמים חלים זה הכלל כל זמן שהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבר חלים הרי הוא כפקח לכל דבר.

32. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ג עמוד ב - ד עמוד א

תנו רבנן: איזהו שוטה? היוצא יחידי בלילה, והלך בבית הקברות, והמקרע את כסותו. איתמר, רב הונא אמר: עד שיהו כולן בבת אחת. רבי יוחנן אמר: אפילו באחת מהן. היכי דמי? אי דעביד להו דרך שטות - אפילו בחדא נמי. אי דלא עביד להו דרך שטות - אפילו כולהו נמי לא! - לעולם דקא עביד להו דרך שטות, והלך בבית הקברות - אימור כדי שתשרה עליו רוח טומאה הוא דקא עביד, והיוצא יחידי בלילה - אימור גנדריפס אחדיה, והמקרע את כסותו - אימור בעל מחשבות הוא. כיון דעבדינהו לכולהו - הוה להו כמי שנגח שור חמור וגמל, ונעשה מועד לכל.

33. רש"י מסכת חגיגה דף ג עמוד ב

איזהו שוטה - האמור בכל מקום, שפטור מן המצות ומן העונש, ואין קנינו קנין, ואין ממכרו ממכר.

והלך בבית הקברות - בלילה.

לעולם דקא עביד להו דרך שטות - ואפילו הכי לא מחזקינן ליה בחדא, דהיוצא יחידי בלילה אימור גנדריפס אחדיה - אני שמעתי: חולי האוחז מתוך דאגה, ולי נראה: שנתחמם גופו ויוצא למקום האויר.

שתשרה עליו רוח טומאה - רוח שדים, שיסייעוהו להיות מכשף.

34. רש"י מסכת חגיגה דף ד עמוד א

כמו שנגח שור חמור וגמל - דבבא קמא (לז, א), דנעשה מועד לכל, ולא אמרינן עד שיהא מועד בשלשה בכל מין ומין, דהואיל והועד שלשה נגיהותיו בשלשה מינין - אין זה מקפיד על מין אחר, אף כאן, לא באו שלשה דברים לידו בבת אחת, אלא כולן משום שטות.

35. טורי אבן מסכת חגיגה דף ג עמוד ב

איזה שוטה היוצא יחידי בלילה. - ...והיוצא יחידי בלילה דשמעתין דחשיב לה בסימני שוטה היינו שלא במקו' ישוב...

36. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ד עמוד א

אמר רב פפא: אי שמיע ליה לרב הונא הא דתניא: אי זהו שוטה - זה המאבד כל מה שנותנים לו, הוה הדר ביה. איבעיא להו: כי הוה הדר ביה - ממקרקע כסותו הוא דהוה הדר ביה, דדמיא להא, או דלמא מכולהו הוה הדר? - תיקו.

37. רש"י מסכת חגיגה דף ד עמוד א

אי שמיעא ליה - הא דתניא, דמשמע בדבר אחד מחזיקין אותו בשוטה - הוה הדר ביה.

38. רא"ש מסכת חולין פרק א

סימן ד

שוטה מפרש בחגיגה (דף ג ב) היוצא יחידי בלילה והלך בבית הקברות והמקרקע כסותו. ותניא איזהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנין לו. וקאמר רבי יוחנן אפילו באחד מהן. והוא דקעביד דרך שטות. וכן הלכה.

39. רמב"ם הלכות עדות פרק ט

הלכה ט

השוטה פסול לעדות מן התורה לפי שאינו בן מצות, ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים אע"פ שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים הרי זה פסול ובכלל שוטים יחשב, הנכפה בעת כפייתו פסול ובעת שהוא בריא כשר, ואחד הנכפה מזמן לזמן או הנכפה תמיד בלא עת קבוע, והוא שלא תהיה דעתו משובשת תמיד שהרי יש שם נכפים שגם בעת בריאותם דעתם מטרפת עליהם, וצריך להתיישב בעדות הנכפין הרבה.

40. כסף משנה הלכות עדות פרק ט

הלכה ט

השוטה פסול לעדות וכו'. שהשוטה פסול זה פשוט ומבואר בכמה מקומות. ומ"ש לפי שאינו בן מצות. צ"ע היכא איתא שהטעם שהוא פסול לפי שאינו בן מצות דבפ"ק דחגיגה תנן הכל חייבים בראיה חוץ מחש"ו ושם (דף ג'): אמרו אי זהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלך בבית הקברות והמקרקע את כסותו איתמר אמר רב הונא עד שיהו כולן בבת אחת ור' יוחנן אמר אפילו באחת מהן וק"ל כר' יוחנן וכן פסק הרא"ש בריש חולין וז"ש רבינו בדבר מן הדברים לומר דאפילו בדבר אחד ונתברר שם דדוקא בדעביד להו דרך שטות ואין הכוונה שבפעם אחת שיעשה אחד מאלו דרך שטות מיקרי שוטה אלא כשדרכו בכך וז"ש רבינו ונמצאת דעתו משובשת תמיד וכו' ותניא תו התם (דף ד') אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנין לו ומשמע מדברי רבינו דס"ל דהני מילי דקתני בברייתא לאו דוקא אלא ה"ה לכל דבר שדרך השוטה לעשות אותם והנך לדוגמא נקטינהו ומפני כך לא הזכיר רבינו אותם דברים השנויים שם בברייתא אלא סתם וכתב כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים וכו' לכלול גם שאר דברים שלא נזכרו בברייתא ומה שהכריחו לפרש כן כתבתי בטור אבן העזר סי' קכ"א:

41. בית יוסף אבן העזר סימן קכא

ו - ... סימני השוטה... שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים הרי זה פסול ובכלל שוטים יחשב עכ"ל ומדכתב בדבר מן הדברים משמע בהדיא דכרבי יוחנן דאמר אפילו באחת מהן סבירא ליה: ולכאורה היה נראה דחד מהני ארבע דתניא בגמרא בעינן ליחשב שוטה אבל אי עביד שאר דברים אחרים דרך שטות אכתי בחזקת שפוי הוא כיון שאינו עושה דבר מד' דברים הללו אלא דמדברי הרמב"ם שלא הזכיר דברים הללו אלא סתם וכתב שנטרפה דעתו וכו' בדבר מן הדברים משמע דהני ד' דברים השנויים בברייתא לאו דוקא אלא לדוגמא נקטינהו והוא הדין לשאר דברים. ונראה שהכריחו לפרש כן מדחזינון דבברייתא קמייתא תלת ולא קתני מאבד מה שנותנין לו ובאידך ברייתא קתני מאבד מה שנותנין לו ולא קתני אינן תלתא ואם איתא דהני ד' דוקא קשיא על ברייתא קמייתא אמאי לא קתני מאבד מה שנותנין לו ובאידך ברייתא לא קתני הנך תלתא אלא ודאי הני לאו דוקא אלא לדוגמא נקטינהו והך ברייתא נקטה הנך לדוגמא ואידך ברייתא נקטה הך...

42. שו"ת שאגת אריה הוספות סימן ב

מספר אור הישר

(העתקנו פה רק גופא דעובדא היכי הווי ועצם התשובה הפלפול וההלכה. והשמטנו יתר הדברים הנאמרים שם בתחילה ובסוף בדבר המריבה אשר התלקחה אז בין גדולי הדור ההוא. כי אין מהצורך לשוב להזכיר דברי ריבות וחסנו על הוצאת הדפוס):
שאלה ע"ד הגט שנסדר וניתן ע"י אחד מן המורים. ושמו נודע בשערים. והן עתה הלעיזו עליו כאלו נפל ברברכתא. ובא לכלל טעותא. להתיר א"א אשר לא כדתא לפי שבעלה המגרש נכנס בו רוח שטותא. אחר הנשואין בשבת שענקן וויין בעודו עם אשתו באהבה וחיבה יתירתא. ערק מביתו ליער ואשתהי התם כמה שעותא. ואחר שובו לביתו בכמה יגיעות וטרחות רבתא. לקח אותו חמיו בדברים כאלו לבו עמו בשלימותא. והוליקהו לק"ק בונא ומשם לק"ק קליווא אל הגאון אב"ד וראש מתיבתא. בשמו כבוד מוהר"ר ישראל נר"ו לעשות פירוד בין הדבקי' ובאשר שהרב לא ידע כלום מכל המאורע את רצון הבעל לא איחר ואת דברו הקים. וביום שלאחר נתינת הגט המגרש הרחיק נדוד והלך אל ארץ מרחקים. וע"ז עירערו על הרב המסדר מה ראה על ככה שעשה הדבר בחפזון שלא כמשפט וחוקים תורתנו הקדושה. להיות מתונים בדין ואף בדבר הקשה. ויתר על כן השתא דאתינא להכא שכבר נעשה מעשה כפי דברי המסדר כדת וכהלכה. בכל זאת לא הונח להם ועוד ידם נטויה להוציא לעז על גט שכבר ניתן בכח אומדן דעתם הבנויה. שהבעל המגרש בשעת נתינות הגט היה בחזקת שוטה. כי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שעשה בש"ק ומאותה מחשבה לא סר ולא נטה. ועל היסוד זה המה סובבים כו'. והנה זה ימים גם אנכי נקראתי לחוות את דעתי כו' ומעתה אבוא לדון בהלכה. וזה החלי'. בעזרת צורי וגואלי:

תשובה...מיהו לדעת הרמב"ם דהני דפ"ק דחגיגה לאו דוקא. צריך ליישב דא"כ למה נקט בברייתא להני תלת. נ"ל דנקט להו לרבנותא משום דפריך התם אדר"ה ה"ד אי דעביד להו דרך שטות אפי' בחדא נמי אי דלא עביד להו ד"ש אפי' כולהו נמי לא ומשני לעולם דע"ל ד"ש והלן בבה"ק אימר כדי שתשרה עליו ר"ט הוא דקא עביד והיוצא יחידי בלילה אימור גאנדריופוס אחידי' והמקרע כסותו אימור בעל מחשבות הוא כיון דעבדינהו לכולהו ה"ל כמי שנגח שור חמור וגמל ונעשה מועד לכל. והשתא לר"ה נקט להני דדוקא בהני תלתא בעינן עד דעביד לכולהו דאלו בחדא מהן איכא למיתלי בכל הני אימור דקאמר הגמרא ואע"ג דעביד ליה ד"ש לא סגי עד דעביד לכולהו ד"ש. אבל בשאר מיני שטות אפילו בחדא אי עביד ליה ד"ש סגי. ולר"י דאמר אהני דבחדא מהן סגי נקט הני לרבנותא לא מיבעיא בשאר מילי שטות דשוטה יחשב אי עביד להו ד"ש דהא ליכא למיתלי במידי אלא אפילו בהני דאיכא למיתלי בהני אימור דקאמר הגמ' אפ"ה בדעביד להו ד"ש שוטה יחשב. וה"נ הא דתניא התם איזהו שוטה זה המאבד מה שנותנין לו וי"ל נמי לרבנותא נקט להו אע"ג דאיכא למיתלי אימור קוביקוס הוא כדאי' בירושלמי. אפ"ה אי עביד להו ד"ש שוטה יחשב...

43. טור חושן משפט הלכות עדות סימן לה

ט שוטה פסול להעיד וזהו שוטה שיצא יחידי בלילה והלן בבה"ק והקורע כסותו ומאבד מה שנותנין לו ובאחד מאלו שעושה דרך שטות נקרא שוטה. והרמב"ם כתב ולא שוטה שהולך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצא דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים אע"פ שהוא מדבר ושואל כענין בשאר הדברים הרי זה פסול ובכלל שוטה יחשב:

44. פרישה חושן משפט סימן לה

(ט) שוטה פסול להעיד. זה פשוט דכיון דלאו בר דעת הוא לא סמכינן אסדהותיה: ומ"ש רבינו וזהו שוטה כו'. לאו אפסול עדות מתניא אלא בריש פרק קמא דחגיגה קתני בברייתא איזה שוטה היוצא יחידי כו' וקאי אכל מה שאמרו רז"ל שפסול בהן חרש שוטה וקטן וביורה דעה סוף סימן א' (עמ' יב) כתבו רבינו אדין שחיטה עיין שם ומשום הכי לא נקט הרמב"ם הני בלשונו אלא אחרוני שנראה מהן השטות יותר להגדיל הרבותא בדרך לא זו אף זו: ומ"ש רבינו והרמב"ם כתב כו'. אל תטעה לומר שלשון פלוגתא עם מ"ש לפני זה כתבה רבינו אלא הוה ליה כאילו כתב והרמב"ם כתב בלשון אחר ונלמד מדבריו שלא דוקא בהני דנקט הברייתא נקרא שוטה אלא הוא הדין כל שנטרפה דעתו כו' וק"ל:

45. שו"ת דברי חיים אבן העזר חלק א סימן נג

...והנה לפענ"ד אין מכל זה ראייה לשום אחד מהשיטות דזה דבר פשוט דאם ראינו באחד שהוא משוגע הגם שאינו מקרע כסותו ואין יוצא בלילה ולא לן בבית הקברות מ"מ שוטה גמור הוא וזה אין צריך לפנים...

46. שו"ת אור שמח ליקוטים סימן יג

...כך ההכרה בדיבור שאינו בשכל בר דעת רק מדבר באין חבור ואין משטר ואין סדר זה בגדר טב"ע שהוא שוטה, אבל פעולות שיוצא יחידי בלילה כו' המה בגדר סימנים על שטותו וע"ז פליגי האמוראים. כן יש דעתא קלישתא ובזה צריך בקיאות הרבה אם היא דעתא צילתא אם לא כמו דמס"ל לר"א בחרש ואמר דתרומתו ספק, ויש לדבר הרבה פרטים...

47. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תשסה

עוד נשאל מה שאמר רבא עתים חלי' ועתים שוטה. ובשע' שהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו וגיטו גט. לא קי"ל כוותיה שישתפה לגמרי כי מן הירושלמי נראה כר' יוחנן דפליג עליה. וחשיב דאפילו חלים בעלמא שאינו שפוי לגמרי הרי הוא כפקח לכל דבריו. ולא בבדיקה בלבד שנשתתק אלא שהוא חלים. שהוא מדבר בעניניו ואינו קורע בגדו ואינו לן בבית הקברות ואינו יוצא בלילה ואינו מאבד מה שנותנין לו. שהם סימני שוטה כדאיתא בירושלמי בגיטין ובתרומות. אע"פ שעדיין סימני חליו נכריו/נכריין/ בגופו שלא נתרפא לגמרי אלא כאדם המתחולל מחליו. אפילו כן בשעת חלמותו הרי זה כפקח בשעתו. והאריך בזה הרבה. וכן כתב רב האי גאון ז"ל בספר מקח וממכר בפרשת שלישית.

48. מרדכי מסכת גיטין פרק מי שאחזו

[רמז תכא]

...על זאת בעוניי השיבותי אם לא הוחזק שוטה בדברים האמורין בפ"ק דחגיגה הרי הוא כפיקח וא"צ בדיקה...

49. שו"ת מהרי"ק סימן יט

...הלא ידע מר מה שהשיב רבינו אביגדור כהן לרבינו מאיר על אודות הגט שניתן בוורצבורק כתב וז"ל אם לא הוחזק שוטה בדברים האמורים בפ"ק דחגיגה (דף ג) הרי הוא כפיקח לכל דבריו עכ"ל. והרי (ג) שאינו נחשב שוטה אלא א"כ מקרע כסותו או לן בבית הקברות או יצא בלילה יחידי כדאיתא בפ"ק דחגיגה ואם כן מחילתו מחילה כדמשמע מתוך פירש רש"י וז"ל איזהו שוטה האמור בכל מקום שפטור מן המצות ומן העונשין ואין קניינו קנין ואין ממכרו ממכר הלא בבית הקברות כולי משמע הא אם אין לן בבית הקברות או כיוצא בו דממכרו ממכר וכ"ש דמתנתו מתנה ומחילתו מחילה. ואם יראה בעיני כ"ת דלאו דוקא הני דפ"ק דחגיגה אלא שדברו חכמים בהווה דאף על גב דמתוך לשון רבינו אביגדור לא משמע כן ויראה בעיני כ"ת שהגיע זה לשטות גדול כמו הני דפ"ק דחגיגה אז ודאי (ד) יש להשיב טעם שלא בזבזה ושלא וותרה מבלי הזכיר רשות הבעל דאפילו היה הבעל מתרצה בזבזוהו לא היה לה לבזבו אם כן הוא שלא היה בו שום דעת והיה נחשב שוטה גמור כהני דפ"ק דחגיגה. ושלום מאתי הצעיר יוסף קולון בן מהר"ר שלמה זלה"ה:

50. בית יוסף אבן העזר סימן קיט

ו (ב) - ... ורבינו שמחה משפירא כתב דלא מחזיקינן בחזקת שוטה לגרש עד שיראו בה סימני שטות המפורשים בפרק קמא דחגיגה (ג):
ובירושלמי דמסכת תרומות (פ"א ה"א) משמע עד שיראו בה (כלו) [כולם] ופליג קצת אגמרא דידן ועיקר סימן זה המאבד מה שנותנין לו דומיא
שטותא יתירתא חזא ביה דהוה משחרר עבדו (בבא בתרא קנה:): ובעוד שלא ראינו סימן זה אפילו בדיקה לא צריך והרי הוא בחזקת פיקה עכ"ל
ועיין במה שכתבתי בסימן קכ"א (ט). בדין סימני שוטה:

51. שולחן ערוך חושן משפט הלכות עדות סימן לה

סעיף ה

שוטה, פסול. ולא שוטה שהוא הולך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד, (אלא) כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר
מהדברים, אף על פי שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים, הרי זה פסול, ובכלל שוטים יחשב.

52. דרכי משה הקצר אבן העזר סימן קיט

(ה) אמנם בתשובת מהר"י ווייל סימן נ"ב כתב דמי שהוא שוטה בשאר דברים אף על פי שאינו לן בבית הקברות או קורע כסותו אפילו הכי מיקרי
שוטה עכ"ל, וכן משמע מדברי הרמב"ם (הל' עדות פ"ט ה"ט) ואכתוב דבריו לקמן סימן קכ"א ועיי"ש ריש הסימן ובסופו כתבתי מזה:

53. שולחן ערוך יורה דעה הלכות שחיטה סימן א

סעיף ה

חרש שאינו שומע ואינו מדבר, ושוטה, דהיינו שהוא יוצא יחידי בלילה, או מקרע כסותו, או לן בבית הקברות, או מאבד מה שנותנים לו, אפילו
באחת מאלו, אם עושה אותם דרך שטות, וקטן שאינו יודע לאמן ידיו לשחוט, אין מוסרין להם לשחוט, לכתחלה, אפילו אחרים עומדים על גביהם.
ואם שחטו, שחיטתן כשרה אם אחרים עומדים על גביהם...

54. דרכי תשובה סימן א

(קנב) מאלו. כ' בשמ"ח סעיף כ"ט דהני סימני שוטה לאו דוקא אלא אפי' עושה דבר אחר דרך שיבוש וטירוף הדעת ה"ז שוטה ולא נקטו חז"ל להני
סימנים כ"א לדוגמא דלא תימא דדוקא ההולך ערום בשוק וזורק אבנים זה נקרא שוטה אלא אף שלא משבש כ"כ חזקתו שוטה וכן המשתגעים
ביותר כלם בכלל שוטים עיי"ש ועי' בס' דעת תורה ס"ק מ' מ"ש בענין זה וכו' דהנך סימנים שבש"ס נאמרו היכא שמדבר כהוגן ככל אדם ובאים
להוכיח ממעשיו שהוא שוטה בזה ס"ל דהנך ד' סי' המה מוכיחים שהוא שוטה אבל היכא דאנו רואין שמדבר בכלבול ושגעון לכ"ע דינו כשוטה
וא"צ להוכיח מסי' אלו כלל עיי"ש:

55. בית שמואל סימן קכא

ט... ועיין בח"ה סימן ל"ה ופסק הב"י לאו דוקא הני סימנים המפורשים שם אלא ה"ה שאר דברים מה שעושה דרך שטות ובי"ד סימן א' כתב
המחבר הסימנים מה שמפורשים שם בחגיגה צ"ל לדוגמא קתני ולא דוקא ועיין בתשו' מה שהביא הב"י בסימן קי"ט ובתשו' מהרי"ק שורש י"ט:

56. ש"ך יורה דעה סימן א

כג. ושוטה דהיינו כו'. כ' הב"י בח"מ סי' ל"ה שאין הכוונה שבפעם א' שעשה א' מאלו מיקרי שוטה אלא כשדרכו בכך ע"ש ור"ל אף דקעביד דרך
שטות כיון דאין דרכו בכך לא מיקרי שוטה:

57. פרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן א

כג) שוטה. עש"ך דוקא דרכו בכך משמע דבעינן תלתא זימני או על כל פנים תרי זימני והתבואות שור אות מ"ו פסק כראש יוסף בחושן משפט סימן
ל"ה אפילו פעם אחת דרך שטות שחיטתו אסורה והביא ראייה מתוס' חגיגה ג' יע"ש ונכון להחמיר:

58. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן ב

... במה דברים אמורים בשאר דברים אבל בהנך שמנו חז"ל ומכ"ש שטותא יתירא דמאבד מה שנותני' לו אפי' בפ"א שעשה כן יש לחוש ולהחמיר
כדעת הגאונים האחרונים החולקים על הרב"י וס"ל דלא בעי ג"פ אך לא להקל...

59. סמ"ע סימן לה

כ] משובשת תמיד. כתב "תמיד", לאפוקי באקראי בעלמא, עיין פרישה [סעיף ט']:

60. כרתי סימן א

(כח) ושוטה. היינו שצריך לעשותו איזה פעמים, אבל בפעם אחת לא, ש"ך (פר"ח ס"ק כ"ג בשם הב"י חו"מ סי' ל"ה ס"ט ד"ה ומ"ש וזהו):

61. שו"ת בית אפרים אבן העזר סימן פט

... אלמא דלפעמים בא השטות מחמת מקרה לפי שעה בלבד וכמבואר ברמב"ם גבי נכפים וכדומה אם כן אף דעביד חד מינייהו בחד זימנא מה"ת
נחזקינן ליה בתורת שוטה לעולם דאימור רוח שטות אחדת' לפי שעה לבד ורוח עברה בו ואיננו עתה והרי הוא בחזקת בריאותו כבראשונה והוא

כמו תם שנגח דעד נגיחה רביעית לא מחייב דאמרינן מקרה הוא ואכתי בחזקת שימור קאי עד שנגח ג"פ וכן בווסתות וכיוצא ולכך גם הכא להוציא מחזק' פקחתו ג"פ בעינן:

62. שו"ת מהרי"ל סימן קצו

[תשובה לשאלת מה"ר יצחק בסי' קצג, ד].

ופריה ורביה דבן חרש ושוטה לא ידענ' אמאי לא קיים, וכי גרע ממי שנתגייר וקיים דקיימא לן כרבי יוחנן דאמר קיים, אפילו לא נתגיירו בניו עמו דאין חילוק כדמוכה התם, ואפילו ריש לקיש לא פליג אלא משום דגר שנתגייר [קטן שנולד דמי] (כו'). והאי סברא נמי, אי משום לשבת יצרה, איכא שבת ויכול לישא אשה ולהוליד בן חכם, ואי משום דרב אסי דמייתי התם עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, האי נמי נשמה יש לו ובר מצוה הוא ופקחים מזהרי' עליו, דאי הוה כבהמה, יחשב שחיתו אפילו אחרים עומדי' על גביו כשחית נכרי וקוף דדרשינן מקרא דפסול מוזבחת ואכלת כדפר" וכן לענין מצוה וגט הוי מהני שליחותיהו אלא דאין להם דעת...

63. פרי מגדים אורח חיים פתיחה כוללת חלק ב

ג. - ... ולפי זה תפילין שכתבן חרש ושוטה וגדול עומד על גבן דהוה לשמה אי פסולים המה, דדמי לנקטעה ידו כמו שכתב המ"א [סימן] ל"ט [ס"ק] ה' דכשר לכתיבת תפילין, דגברא בר חיובא הוא ופומא כאיב ליה, ולא דוקא נקטעה הוא הדין נולד כך, הוא הדין כאן. ומה שאין מוציאין אחרים דלאו בני שליחות הוה וגם ערבות לא שייך בהו ולא בני דיעה נינהו, מקרי אין מחויבים בדבר, ומכל מקום בני מצות הווין כאמור. ועיין אה"ע"ז סימן קכ"ג בית שמואל אות ה' דחרש שוטה וקטן לכתיבת הגט, חרש ושוטה לאו בני דיעה נינהו ועבד לאו בתורת גיטין הוא, אבל חרש ושוטה בתורת גיטין המה, אע"ג דאין קנינו מן התורה כלום...

64. חידושי ר' חיים הלוי הלכות קרבן פסח פרק ה

הלכה ז

... ואשר יראה לומר בדעת הרמב"ם, דשאני פסח ממצה, דבפסח הא מלבד מצות הפסח שעליו הא יש בזה עוד דין הקרבת קרבן, מה שהוא קרבנו וקרב עבורו ועולה לו, ככל הקרבנות שקרבים ועולים לבעליהן, ובחרש שוטה וקטן הרי לא מצינו רק דאינם בני מצות, ומשום דלאו בני חיובא ואזהרה נינהו, אבל אינם מופקעים מעצם הדינים, ואם הם פטורים ממצות הפסח, אבל מ"מ בני קרבן פסח נינהו, ופסחם קרב עליהן ועולה להם לשם פסח ככל הקרבנות שעולין לבעליהן...

65. רמב"ם הלכות עדות פרק ט

הלכה י

הפתאים ביותר שאין מכירין דברים שסותרין זה את זה ולא יבינו עניני הדבר כדרך שמבינין שאר עם הארץ, וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר הרי אלו בכלל השוטים, ודבר זה לפי (מה) שיראה הדיין שאי אפשר לכיין הדעת בכתב.

66. שולחן ערוך חושן משפט הלכות עדות סימן לה

סעיף י

הפתאים ביותר, שאין מכירין דברים שסותרים זה את זה, ולא יבינו עניני הדבר כדרך שמבינים שאר עם הארץ, וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם, והמשתגעים ביותר, הרי אלו בכלל השוטים. ודבר זה לפי מה שיראה לדיין, שאי אפשר לכיין הדעת בכתב.

67. סמ"ע סימן לה

כא] הפתאים ביותר. זהו החילוק בין פתי לשוטה, שהשוטה דעתו היא משובשת ומטורפת לגמרי בדבר מהדברים, משא"כ פתי שאינו מטורף לגמרי בשום דבר. אבל מצד אחד הוא גרע מהשוטה, שהשוטה בשאר דברים הוא חכם כשאר בני אדם. והפתי הוא שאין לו שכל גמור, ואינו מבין שום דבר בדרך שמבינין אותו שאר בני אדם, ומשום הכי סיים וכתב דבכלל שוטה "יחשב", והיינו לדין פסול, אבל לאו שם שוטה עליו, וק"ל:

68. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן ב

... גם יש לתמוה מ"ט לא הוזכר בש"ס בשום מקום דין הפתאים שהזכיר הרמב"ם פ"ט מה' עדות וגם הרמב"ם בעצמו לא הזכירו בשום מקום כ"א בה' עדות...

69. שו"ת בית אפרים אבן העזר סימן פט

... והנה ראיתי עוד בס' הנ"ל בתשובת הגאון בעל נ"ב שכתבו לחלק בין עושה מעשה שטות ובין אם מדבר דברים של שטות בענין אחד ובשאר דברים שואל ומשיב דברי טעם ככל אדם אינו נחשב שוטה מהא דאמר פ' מי שאחזו שוטה בחדא מלתא לא סריך ופירש"י אינו נדבק לומר דבר א' של שטות כל הימים שזה אומר הייתי מלך ואינו אומר דבר של שטות אחרת עכ"ל וקשה דהא אנן קי"ל כר' יהודה דאפילו בא' מאלו כשעושה ד"ש מוחזק שוטה ובשלמא להפוסקים דדוקא בהנך ד' ניחא אבל להרמב"ם קשה כו' אלא ע"כ צריך לומר דהרמב"ם לא קאמר אלא בעושה מעשה בידיים אבל במדבר בפיו דברי שטות בענין אחד תמיד ובשאר דברים הוא משיב כהוגן שפיר אמרינן בחדא מלתא לא סריך כו' ע"ש ולענ"ד אין משם ראייה...

70. שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן מד

סעיף ב

שוטה ושוטית אין להם קדושין ולא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, לא שנא עם כיוצא בהם לא שנא עם פקחים. הגה: ודוקא שוטה גמור, אבל אם דעתו צלולה, אע"פ שהיא דלה וקלושה הרבה (רבינו ירוחם בשם הרמ"ה), וכן עתים שוטה ועתים צלול, ולא ידענו העת שהוא עומד בדעתו, חוששין לקדושין (ג"ז שם).

71. חלקת מחוקק סימן מד

(ב) ודוקא שוטה גמור אבל אם דעתו צלולה וכו'. המעיין בר' ירוחם יראה שפסק בדעתו צלולה דהוי קדושין וכן הוא בגמרא להדיא בפ' חרש דף קי"ג אליבא דר"א אי דעת' צילתה אעפ"י דקלישתא מעשיו קיימין וקידושיו קדושין וע"כ נראה שיש ט"ס בהג"ה זו וצריך להגיה כמ"ש בר' ירוחם וכמו שהעתיק ב"י (וז"ל מי שדעתו צלולה ומבין ומשיג הדברים על בורין אע"פ שדלה וקלושה קידושיו גמורין וכן גירושין ואם דעתו משובש' שאינו משיג שום דבר על בוריו ה"ז בחזקת שוטה ואין קידושיו קדושין גמורים ואם עתים צלולה ועתים משובשת ולא ידענן העת שהוא עומד בדעתו הרי זה ספק) ומיהו גם בדברי רבי' ירוחם יש לדקדק במ"ש ואם דעתו משובשת וכו' ה"ז בחזקת שוט' ואין קידושיו קדושין גמורין דלשון בחזקת שוטה משמע דהוי שוטה גמור ואין לו קדושין כלל אך /אף/ מד"ס ומדסיים קידושין גמורין משמע דגמורין לא הוי אבל מידי ספק לא נפקי:

72. בית שמואל סימן מד

ד אבל אם דעתו צלולה. יש כאן חסרון הניכר דעתו צלולה מקודשת בודאי ועתים שוטה וא"י העת אז חוששין ואין ודאי קידושין ועיין ב"י ובד"מ, ואם דעתו משובשת ואין משיג דבר על בוריו מדייק בה"מ דיש חשש קידושין:

73. שו"ת מהרי"ט חלק ב - אבן העזר סימן טז

... ומה שכתב הרמב"ם בפרק ט' מהלכות עדות הפתי' ביותר שאין מכירי' דברים שסותרים זה את זה ולא יבינו עניני הדברים כדרך שמבינים שאר ע"ה וכו' הרי אלו בכלל השוטים וכן הביא בעיטור בשם הרי"ף ז"ל בתשובה הנה זה אף על פי שאפשר שלא יבין עניני הדברים כדרך שאר העם מ"מ מכיר הוא הדברים שסותרים זה את זה על הן ועל לאו לאו אלא שיש בו טפשות בדברים שלבו חפץ כמו פתן חרש יאט' אזנו והוא מכלל הטפשים עקשי לב לא מפני זה יהיה מכלל הפתאים שהזכיר הרמב"ם ז"ל ועוד נר' דלא אמר כן אלא לענין עדות שצריך להעיד על מה שעבר כבר ויש לחוש שמא נדמה לו באותה שעה שהדבר כן ואינו נותחלף לו דבר בזולתו מאחר שלפעמים אין מכירין דברים שסותרים זה לזה ואין יעיד עכשיו על מה שראה בתחלה אבל כשאנו באים לקיים דבר עמו במק' וממכר או בגיטין וקידושין ומסברו ליה וסבר ואנו מכירין שהבין הדברים כגון זה לאו שוטה הוא והרי הוא כפקח לכל מה שהוא עושה בדעת שפויה לפנינו...

74. שו"ת מהרי"ק החדשים סימן כ

(פב) ... אבל מי שהוא מיושב בדעתו ומה שהוא אומר הוא אומר ביישוב הדעת, אלא שאינו מבין עניני העולם כשאר בני אדם, מ"מ כל היכא שלא הוחזק להיות מאותן שהזכירו רז"ל בפ"ק דחגיגה נר' לע"ד דמעשי' קיימי' בכל מילין, שהרי על כרחין צריך איזה גבול ושיעור לומר באיזה ענין יחשב מבין ובאיזה ענין לא, שהרי יש מבין מעט ויש מבין הרבה, יש ממהר להבין כבר שית וכבר שבע ויש מאחר ואין הדעות שוות, והא למדת שאין לנו אלא מה שאמרו חכמים בפ"ק דחגיגה איזהו שוטה וכו'...

75. שו"ת האדמו"ר הזקן סימן כה

... אך באמת בדעת הרמב"ם יש לומר כמ"ש בתשובת מהרי"ט חלק אה"ע סי' ט"ז על סוף דברי הרמב"ם, שבטור חו"מ סי' ל"ה, לענין עדות, הפתיים ביותר כו', דלא אמר כן הרמב"ם אלא לענין עדות שצריך להעיד על מה שעבר כבר, ויש לחוש שמא נדמה לו כו' יעו"ש. ואם כן יש לומר דהוא הדין ברישא, שדעתו משובשת בדבר מן הדברים ומדבר ושואל כענין בשאר דברים נמי לא חשיב שוטה אלא לענין עדות בלבד, משום דיש לחוש שמא נדמה לו כו', אבל אינו שוטה גמור שדברו בו חכמים בכל מקום שפטור מכל המצות, מאחר שמדבר ושואל כענין בשאר דברים, והשוטה שדברו בו חכמים אי אפשר שיהיה חכם בשאר דברים כמ"ש בתבואות שור שם (ס"ק נ"א) בשם התוס' דחגיגה, ויעו"ש בתוס' שמוכרח כן בגמ' שם...

76. שו"ת צמח צדק (לובאוויטש) אבן העזר סימן קנג

ד... אך עדיין י"ל דאף שאינו שוטה רק לדבר א' כיון שעכ"פ לדבר אחד הוא שוטה אף שבשאר"ד הוא פקח. עדיין הדין ספק שמא עכ"ז חשוב שוטה מחמת אותו הדבר. אך י"ל כיון ברוב מעשיו הוא פקח ע"י הדבר אחד שהוא בו שוטה אין דינו כשוטה...

77. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן ד

... אלא שלפענ"ד יפה דיבר הגאון נב"י בשו"ת אור הישר הנ"ל שלדעתו הרמב"ם נמי לא אמר אלא בהלכות עדות וגם בחשן משפט מביאו בהלכות עדות אבל לענין שאר מילי מודה הרמב"ם...

78. שו"ת עזרת כהן (ענייני אבן העזר) סימן סח

... ומצאתי לנכון להביא בזה את דברי הכנה"ג, בהג"ה לטור אות י"ד חו"מ סי' ל"ה, שכתב אבל מי שהוא מכיר הדברים הסותרים אלו את אלו על הן ועל לאו לאו, אלא שיש בו טפשות בדברים שלבו חפץ כמו פתן חרש יאטם אזנו, והוא מכלל הטפשים עקשי לב, אינו בכלל הפתאים שהזכיר

הרמב"ם, ע"כ, והיינו שהרמב"ם הזכיר שהפתאים הם פסולים לעדות, אע"פ שאינם בכלל שוטים לשאר דיני תורה, וכתב ע"ז הכנה"ג שאם הפתיות באה בטפשות בדברים שלבו חפץ, אבל הוא מכיר הדברים הסותרים אלו את אלו, אפילו בכלל הפתאים אינו, ואפילו לגבי עדות הוא כשר, וק"ו שאינו בכלל השוטים לגבי גיטין וכה"ג...

79. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קסד

בענין פתי ביותר אם כשר הוא לחליצה י"ב אלול תש"ח. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם כש"ת מוהר"ר מנחם צבי אייכענשטיין שליט"א הגאב"ד סענט לואיס יצ"ו.

בדבר שרוצה כתר"ה לידע דעתי הקלושה ביבם שאינו עושה מעשה שטות ומשיב על מה ששואלים אותו כהוגן על הן הן ועל לאו לאו, רק כאשר מדברים אתו נראה כי הוא מהפתאים ביותר אם יכול לחלוץ והוא רק אחי יחיד שהוא מקום עיגון. וראיתי דברי כתר"ה מה שמביא דברי מהרי"ט שהתיר וגם הביא החולקים עליו ומקשים, וגם המתרצים דבריו. ומסקנת כתר"ה להתיר כיון שליכא אלא אחי זה. הנה מה שפסק כתר"ה להתיר יפה הורה, ויכול לחלוץ אחר שיסברו לו שבחליצה זו תהיה מותרת לעלמא. כי פתי ביותר אין לו דין שוטה לחיוב מצות ולכל התורה, ורק לענין עדות פסול מטעם שכתב הרמב"ם בפ"ט מעדות ה"י משום שאינו מבין כהוגן מה שראה להעיד וכדביאר מהרי"ט, ודבריו נכונים מאד...

80. תוספות מסכת חגיגה דף ג עמוד ב

דרך שטות אפילו בחד נמי - וכי תימא דלא היה מועד לשטות רק לאותו דבר ובענין תלתא כדי להחזיקו כשוטה לכל מילי כמו נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל דהכא לא דמי דהכא כיון שהוא שוטה באחת ודאי יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר...

81. פרי מגדים אורח חיים פתיחה כוללת חלק ב

ג. - ... מכל מקום צריך בדיקה עיין סימן רל"ה בחו"מ [סעיף יז, יח] ואה"ע"ז [סימן] קכ"א [סעיף ה], אבל אין שומע ואין מדבר אפילו פקח גדול לא מהני דא"כ נתת דבריך לשעורין, ועיין שו"ת צמח צדק סימן ע"ז יע"ש...

82. שו"ת צמח צדק (הקדמון) סימן עז

אב המון. צח ואדמון. מלא תודה ומצות כרימון. האלוף המרומם התורני נ"י פ"ה ע"ה כמהר"ר אברהם יצ"ו: על אשר שאל מכ"ת אותי שיש באתריה דמכ"ת אלם אחד שיוודע במלאכת חייטין והוא פקח גדול ומבין בטוב וישא את אחותו דמכ"ת היאך יש לנהוג בקידושין ונראה ליה למכ"ת שאין זה חרש אלא אלם מפני שהוא יודע בסדר התפלות להראות מתוך הסידור איזה הם תפלות של חול ואיזה של שבת ויום טוב ומה שמוסיפין לומר לפי סדר המועדים ונושא ונותן עם כל אדם. ויודע לחתום בחתימת ידו והיה נראה למכ"ת שיכניס ברמיזה בכה"ג שיהיו כותבין לו על הנייר הרי את מקודשת לי וכו' והרב יהא מראה לו על הכתב ולרמז לו כוונת הכתב והאלם ירכין בראשו הן. כי לפי דברי הבעלי בתים מבין הוא מתוך הכתב ויודע לקרות. אלה הם תורף דברי מכ"ת בשאלה: תשובה החייט הזה אשר הוא באתריה דמכ"ת אני מכיר אותו ואינו מיקרי אלם אלא חרש שהרי אינו שומע ואינו מדבר ולא מיקרי אלם אלא מי ששומע ואינו מדבר דהכי איתא פרק מי שאחזו דף ע"א שומע ואינו מדבר זהו אלם דכתיב ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו וכו' וכן פסקו כל הפוסקים והכל מבואר בטור א"ה סימן ק"ך וקכ"א והב"י האריך בחלוקי דינים שבין חרש ואלם וכן בטור ח"מ סימן רל"א אבל בכגון זה דבאתריה דמכ"ת שאינו שומע ואינו מדבר לא מיקרי אלם אלא חרש מיקרי אף על פי שהוא פקח ביותר אין לחלק בין החרשים...

83. שו"ת יהודה יעלה (אסאד) חלק ב - אבן העזר, חושן משפט סימן צג

...ומה שסיים הרמב"ם אע"פ שמדבר הוא ושואל כענין בשאר דברים ה"ז פסול ובכלל שוטים יחשב, ונושא כליו לא גילו את מקורו בזה, נ"ל לענ"ד דנפ"ל לרמב"ם הא משום שוטה דומי דקטן שהקדים זכרו שם בהלכה ז' אנשים ולא קטנים מגז"הכ אפי' הי' הקטן חכם ונבון וכו' אינם בני דעת שלימה לעונשים וה"נ שוטה כה"ג בדבר מן הדברים אף דבשאר דברים הוא מבין שואל כענין אינו דעת שלימה...

84. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציצת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קצט

סעיף י
...הגה: ...וחרש ושוטה אם מכוונים ומבינים מצטרפין לזמון, אע"פ שאין החרש שומע הברכה (מהרי"ל)...

85. משנה ברורה סימן קצט

(כט) ושוטה - לא מיירי בשוטה גמור דזה אין מצטרף אלא שאינו חכם כ"כ כשאר אינשי והעם מחזיקין אותו לשוטה:

86. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נה

סעיף ח
חרש המדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר, הן כפקחין ומצטרפים. אבל מי שאינו שומע ואינו מדבר, הרי הוא כשוטה וקטן.

87. ביאור הלכה סימן נה

סעיף ח
הוא כשוטה וקטן - עיין בסימן קצ"ט ס"י בהג"ה דמשמע דאף שוטה אם הוא מכוין ומבין מצטרף לזימון וא"כ ה"ה לתפלה עכ"פ בשעת הדחק...

88. שו"ת שבט סופר אבן העזר סימן כא

...ושמעתי כמה פעמים מאמ"ו מאוה"ג זצ"ל שאמר שהוא מסופק אם אינם מחוייבים במצות וכאשר ה' בווען בקשו ממנו המורים בבית חינוך החרשים שיכבד אותם בכבודו לראות בעיניו מעשה אומן נפלא שלהם וה' משתומם מהדברים אשר ראה שם מה שלמדו אלו החרשים ואינם מדברים עד שעלה ספק זה בלבו אם אינם בר דעת גמור ומחוייבים במצות וכמדומה לי שאמר ובקש מהמורים שם ליקח להם תפילין שיניחו אותם...

89. רש"ש מסכת גיטין דף עא עמוד א

גמרא במד"א בחרש מעיקרא. - ...בזמנינו נמצא בוויין הבירה בית תלמוד על הכתיבה לחרשים מלידה:

90. שו"ת מהר"ם שיק אבן העזר סימן עט

(ד... הרביעי הוא החרש שאנו דנין עליו היינו שנולד אינו שומע ואינו מדבר ורק אחר כך נתחנך על ידי לימוד והרגל לדבר אבל אינו שומע והנה לפי דעת הא"ז וכן לדעת המפורשים בדברי הרמב"ם בפרק כ"ט ממכ"י ובסימן רל"ה בחו"מ הנ"ל לא קא מבעי לן כיון דאפי' בנוול שומע ואינו מדבר ולפי מה שביארתי לעיל לשיטתא הוי ספק בר דעת...

91. שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן א

(ג) ואי בעינא אמינא בזה עוד ספק רביעי, והוא, כי בחרשים דזמנינו שמלמדים אותם בבתי ספר מיוחדים כתב ולשון ומבינים מה שרומזים להם ומבטאים הכל בלשון לעגים ויש להם ידיעות כשאר בני אדם ונושאים ונותנים כפקחים וכו', יש בנוגע להם מחלוקת גדולה בין הפוסקים אי נשתנו דינם מחרש שדיברו בהם חכמים ויש לתת להם דין פקחים, או לא, והרבה סוברים שכן נשתנה באמת דינם...

92. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן סט

...נלמד מכל האמור דאפילו הפתאים ביותר, שאין להם שכל גמור ואינם מבינים שום דבר כדרך שמבינים אותו שאר בני אדם מכל מקום לאו שם שוטה עליהם, ורק לענין עדות המה פסולים מפני שלפעמים אין מכירין דברים שסותרים זה לזה ויכולים להחליף דבר בזולתו, אבל שפיר המה בני מצוות, וישנם אפילו בגיטין וקדושין כד מסברי להו וסברי. והנידון שלפנינו הא כותב ומתאר גם כן בעצמו במכתבו, שידעה להתפלל, והלכה לביהכ"ג בכל שבת ויו"ט, ברכה על הפת וגם ברכת המזון, ידעה עקרי דיני שבת, כשר וטרפה וכו', ורק השכל שלה הוא שכל של תינוק בר ז' - י' שנים, אבל יודעת קצת מה טוב ונעים בשבילה, וא"כ נראה דאי אפשר להכליל אותה בכלל שוטה אלא היא לכל היותר בכלל הפתאים ביותר, וא"כ שפיר היא חייבת במצוות, והרי ראינו שיודעת באמת גם לקיים אותם כפי שלימדו אותה וכפי שקלטה בשכלה, ומה שעלולה כעת לשכוח בהיותה במוסד שהכניסו אותה זה לא קובע כלל, ויש חיוב על כן להוציא אותה משם ולהפרישה מאכילת נוי"ט וכו'...

93. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ג סימן לג

...אבל לא מסתבר זה מדחזינן דלא היה ספק לנו בחרש שמא יש לו בעצם כח שמיעה אך שלא ידענו עצה איך שישמע למעשה, אלמא דאין זה כלום, אלא דמכיון דנתקלקלה שמיעתו כל כך שאינו שומע אף כשמדברים לו בקול רם ואף לא ע"י חצוצרה המצוי שמייחד הדבור רק לו הוא מדת הקלקול במוח שמקלקל את הדעת כשלא יהיה גם מדבר, שלכן הוא בדין אינו שומע, אבל כיון שמדבר אף שהוא ע"י מה ששמע במכונה נמי עכ"פ הא מדבר ויש לו התחברות עם בנ"א שזה משלים החסרון, שלכן דינו כפקח מדבר ואינו שומע...

94. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לד

חרש שלמד לדבר - לענין חיובו במצוות ובדבר חינוך ילדים מפגרים במצוות. ...חינוך ילדים מפגרים /הערת המחבר/ +מתוך תשובה להגאון מוה"ר חיים פנחס שיינברג שליט"א. + נראה דכל שהוא מבין ויש לו דעת כמו פעוטות ויודע שהקב"ה נתן לנו תורה ואנחנו מקיימים מצוותיו דשפיר חשיב כבר דעת לענין קיום מצוות, ובהגיעו לגיל י"ג שנה הרי הוא חשיב כגדול... ובענין חרש בר דעת שאינו שומע, אבל יכול לדבר בשפת עלגים שמלמדים אותם לדבר בתנועות שפתים, נשאלתי לפני כמה שנים ע"י חכם אחד בנידון כזה, בצעיר חרש, אך חריף בשכלו ופיקח גמור, וגם יש לו חברותא בלימוד, והשבתי שדינו כפקח, וגם מחותני הגאון ר' יוסף שלו' אלישיב שליט"א נשאל על כך והסכמנו אז לדבר אחד שדינו כפקח...

95. שו"ת יחזה דעת חלק ב סימן ו

שאלה: חרש אילם שלמד בבית ספר לחרשים אילמים, ומתנהג כאיש פקח, ויכול גם כן לדבר קצת, אלא שאין מבטאו ברור, האם יוכל להצטרף לעשרה לכל דבר שבקדושה. תשובה: ... ונראה שלענין הלכה למעשה, כדאים הם הגאונים המקילים לצרף חרש אילם שלמד בבית הספר לחרשים אילמים, למנין, לקדיש ולקדושה...